

AZ EMBER MÉLTÓSÁGÁT SÚLYOSAN SÉRTŐ EGYES MAGATARTÁSOKKAL SZEMBENI VÉDELEM ÉRDEKÉBEN SZÜKSÉGES JOGÉRVÉNYESÍTÉSI ESZKÖZÖK BIZTOSÍTÁSÁRÓL SZÓLÓ T/6219. TV. JAVASLATRÓL

A Társaság a Szabadságjogokért jogvédő szervezet (TASZ) aggályosnak tartja, hogy az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (IRM) által előkészített, az emberi méltóságot súlyosan sértő magatartásokra vonatkozó törvényjavaslat (a továbbiakban: Javaslát) úgy került benyújtásra az Országgyűlés elé, hogy **a jogszabályok megalkotására és a jogalkotás nyilvánosságára vonatkozó törvényi előírásokat a Minisztérium megsértette.**

A TASZ nem ért egyet a Javaslattal.

I. A TÖRVÉNYJAVASLATRÓL ÁLTALÁNOSÁGBAN

➔ A TASZ álláspontja szerint elfogadhatatlan, hogy **a Javaslát anélkül került benyújtásra, hogy az azt előterjesztő IRM a törvénytervezetet véleményezésre közzétette volna a honlapján.** Az elektronikus információszabadságról szóló törvény 10. § (1)–(2) bekezdései szerint a jogszabályok előkészítése során – a jogi szabályozás sokoldalú megalapozása és ezzel összefüggésben az önkéntes jogkövetés elősegítése érdekében – a jogszabályt előkészítője közzéteszi annak érdekében, hogy bárki véleményt nyilváníthasson, illetve javaslatokat tehessen a jogszabály tervezetével kapcsolatban. A 10. § (3) bekezdése szerint a véleményezési határidő a tervezet közzétételétől számított legalább tizenöt nap. Ezt a kötelezettségét az IRM elmulasztotta.

A jogalkotásról szóló törvény 18. § (1) bekezdése szerint a jogszabály megalkotása előtt – a tudomány eredményeire támaszkodva – elemezni kell a szabályozni kívánt társadalmi-gazdasági viszonyokat, az állampolgári jogok és köteleességek érvényesülését, az érdekösszeütközések feloldásának lehetőségét, meg kell vizsgálni a szabályozás várható hatását és a végrehajtás feltételeit. **A hatásvizsgálat lefolytatására vonatkozóan sem a törvényjavaslat, sem az IRM honlapja nem tartalmaz semmiféle információt.**

A TASZ felhívja a figyelmet arra, hogy a jogalkotásról szóló törvény és az elektronikus információszabadságról szóló törvény rendelkezéseinek megsértésére éppen olyan témában került sor, amely az egyik legfontosabb alkotmányos alapjog korlátozására, nevesül a véleménynyilvánítás szabadságára vonatkozik. Ráadásul a vonatkozó tárgykörben az elmúlt években az Országgyűlés már több ízben fogadott el jogszabályokat, melyeket az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek talált.

➔ A TASZ álláspontja szerint – az általános, jogalkotásra vonatkozó szabályok betartásának igényén túl – ez is azt bizonyítja, hogy **a gyűlöletbeszédre vonatkozó, alkotmányosan is elfogadható szabályozás megalkotásához komoly szakmai és társadalmi vitára, valamint az előírásoknak megfelelő hatásvizsgálatra lenne szükség.**

A TASZ nem ért egyet azzal, hogy olyan magatartások, melyek a Polgári Törvénykönyvben meghatározott

jogkövetkezményekkel járnak, az anyagi és eljárási szabályok egybetartása miatt külön törvényben kerüljenek szabályozásra. Ez ellentmond az átlátható jogalkotás és ezen keresztül a jogbiztonság követelményeinek is.

A TASZ problémásnak tartja, hogy büntetőjogi és polgári jogi elemek keverednek a Javaslátban, ahelyett, hogy a véleménynyilvánítás külső korlátainak meghatározása az adott jogágakon belül kerülne elhatárolásra. **Álláspontunk szerint olyan magatartások esetében, amelyek félelmet keltenek, indokolt, hogy a közösség automatikusan gyakorolja a jogvédelmet,** azaz indokolt a büntető- vagy a szabálysértési jog használata.

A TASZ szerint az emberi méltóságot súlyosan sértő, nagy nyilvánosság előtt megvalósított magatartások esetében szükséges azt vizsgálni, hogy **milyen körülmények között került sor** a magatartásra. Enélkül ugyanis sem a jogsérelem típusának, sem az adekvát jogorvoslat módjának megállapítása nem lehet megfelelő. **Kizárólag a közlés tartalmán alapuló szabályozás nem felel meg sem az Alkotmánybíróság eddig alkalmazott mércéjének, sem a védeni kívánt értékeknek.**

➔ Álláspontunk szerint a csoport tagjának személyhez fűződő jogai nem tághatóak bármeddig. A csoporthoz tartozó egyén emberi méltósághoz való joga álláspontunk szerint nem tartalmazza azt a jogot, hogy a csoport, melyhez az adott egyén tartozik, ne lenne bizonyos körülmények

között sérthető; **azt a jogot azonban igen, hogy az egyént ne lehessen arra kényszeríteni, hogy az ilyen magatartást bármilyen körülmények között eltűrje.**

II. A JAVASLATRÓL RÉSZLETESEN

I. § (1) bekezdés

I. A javaslat taxatív meghatározza, hogy mely csoportok sérelmére vonatkozik a szabályozás. **A TASZ álláspontja szerint a csoportok felsorolása nem megfelelő. A szexuális irányultság önmagában ugyanis nem fedi le a védendő csoport körét. Ezért javasoljuk, hogy a szexuális irányultság helyett szexuális identitás szerepeljen a jogszabályban, ami magába foglalja a transznemű és az interszexuális embereket is.**

Maga az indoklás is megjegyzi, hogy „elképzeltető, hogy a személyiség más lényegi vonásaival is indokoltá válik kiegészíteni ezt a rendelkezést.” Álláspontunk szerint mérlegelés tárgyát kell képezze, hogy a véleménynyilvánítás korlátozása esetén mely csoportot illethesse meg a javaslatban meghatározott speciális – magasabb fokú – védelem. Kérdés, hogy mi az indoka annak, hogy a vallási meggyőződéssel kapcsolatos sérelmes magatartás nagyobb súllyal esne latba, mint például a fogyasztókkal élő emberek védelme érdekében támasztható igények. Azzal egyetértünk, hogy a véleménynyilvánítás korlátozásával járó szabályozás esetén szűken kell meghatározni a védett csoportot, akik esetében a csoportot ért sérelem lehet olyan súlyú, amely egyéni jogsérelem eredményezhet. Ez kizárólag a személyiség integráns részét képező, általában velünk született, vagy megváltoztathatatlan tulajdonságok körére vonatkozhat.

2. Az Alkotmánybíróság következetes abban, hogy a **véleménynyilvánításhoz való jog szabadsága a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi.** „A véleménnyil-

vánítás szabadságának külső korlátai vannak csak; amíg (a vélemény) egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül. Vagyis az egyéni véleménynyilvánítás, a saját törvényei szerint kialakuló közvélemény, és ezekkel kölcsönhatásban a minél szélesebb tájékozottságra épülő egyéni véleményalkotás lehetősége az, ami alkotmányos védelmet élvez. Az Alkotmány a szabad kommunikációt – az egyéni magatartást és a társadalmi folyamatot – biztosítja. **Ebben a processusban helye van minden véleménynek, jónak és károsnak, kellemesnek és sértőnek egyaránt – különösen azért, mert maga a vélemény minősítése is e folyamat terméke.** (Abh.1., ABH 1992, 167.,179.; Abh.2., ABH 1994, 219.,223.; Abh.3., ABH 1999, 106. III.)”

Ebből kifolyólag gyűlöletmagatartás, így beszéd, vagy egyéb formájú véleménynyilvánítás tilalmához az szükséges, hogy az a véleménynyilvánítás valamilyen külső korlátjába ütközzön. **Ebből pedig az következik, hogy a magatartásformák tartalma helyett azokat a körülményeket szükséges vizsgálni, ahol a tiltani szándékozott magatartás megtörténik.** Ebből a szempontból érdemes vizsgálni a magatartás helyét és idejét is.

2.1 A javaslat ugyan megköveteli, hogy **nagy nyilvánosság** előtt történjen a sérelmezett magatartás, ez azonban, álláspontunk szerint, **nem elegendő kritérium.** A javaslat szerint nagy nyilvánosságon a sajtó, egyéb tömegtájékoztatási eszköz, sokszorosítás, illetőleg elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő tanúsítást is érteni kell. Az „is” kitétel önmagában is kérdéseket vet fel, hiszen polgári jogi szankciónál beszélünk, de büntetőjogi elemekkel.

A nagy nyilvánosság a javaslat értelmező rendelkezése szerint minden olyan médiát érint, amin keresztül üzenet juttatható el, függetlenül a lehetséges és potenciális címzettek számától és a média sajátosságaitól. Pedig a nyomtatott sajtó, a televízió, a rádió és az internet tartalomszabályozási kérdéseit a média sajátosságainak megfelelően kell kialakítani.

A jogalkotó a televíziós és rádiós műsor-szolgáltatás szabályait eltérő elvek szerint alkotta meg, mint az egyéb médiaszolgáltatások szabályozását, így a nyomtatott sajtót vagy az internetes tartalomszolgáltatókat. **Három alapvető beavatkozási indok ragadható meg a lineáris televízió és rádió tartalomszolgáltatási szabályaira vonatkozóan. Az első érv a piacralépési korlát, azaz a használt frekvenciák véges száma (szűkös erőforrás).** A frekvencia elosztása, a jelek biztonságos továbbítása és a műsorszolgáltatók kis száma indokolta a beavatkozást, a belső és a külső pluralizmus feltételrendszerének kialakítását, amely részben tartalomszabályozási követelményekkel biztosítható. **A második érv a lineáris műsorszórás sajátosságaiban, elsősorban annak hatásában** ragadható meg, amely megkülönbözteti minden más médiától. A közönségre gyakorolt **egyidejű tömeghatása,** így jelentős befolyásolási képessége révén tette indokoltá, különösen a kiskorúak esetében, az emberi méltóság védelmére és a sokoldalú tájékoztatás követelményére vonatkozó szabályozást. **A harmadik érv pedig a felhasználói magatartásban ragadható meg.** A lineáris televízió és rádió betolakodó jellege (push média), a műsorszolgáltató által meghatározott folyamatos műsorfolyam a felhasználó inaktív médiafogyasztását eredményezi (lean back, azaz hátradőlve fogyasztott tartalom). Ezzel szemben az internetes tartalomszolgáltatók és a nyomtatott sajtó esetében a felhasználó aktív, az általa meghatározott időpontban tekinti meg az általa kiválasztott tartalmat (pull média). Ebben az esetben tehát a fogyasztó döntése és attitűdje sokkal jelentősebb (lean forward, azaz előredőlve fogyasztott tartalom). Mint ahogyan azt amerikai Legfelsőbb Bíróság a Reno vs. ACLU perben kimondta „az interneten továbbított közlések ugyanis nem törnek be senki otthonába, és nem jelennek meg hívatlanul senki számítógépes képernyőjén. A felhasználók nem ütköznek véletlenül valamely tartalomba”. A fenti szabályozási indokokból kiindulva a nyomtatott sajtóra, az információs társadalmi szolgáltatásokra (online sajtótermékek, blogok stb.) és a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatásokra vonatkozóan a véleménynyilvánítás határai tágabbak, mint a lineáris televízió vagy a rádió esetében.

Ez pedig azt jelenti, hogy a véleménynyilvánítás határai máshol húzódnak az eltérő médiaszolgáltatások esetén. Míg tehát a véleménynyilvánítás határai szűkebbek a lineáris műsorszolgáltatások (televízió és a rádió) esetén, addig az internetes tartalomszolgáltatások és a nyomtatott sajtó esetén a beavatkozás az általános tesztek alapján húzható meg, így a véleménynyilvánítás korlátja is máshol húzódik. A média sajátosságai alapján történő differenciálás alapvető eleme kellene legyen a Javaslatnak.

2.2 A másik figyelembe veendő szempont a közlés fizikai térben való elkerülésének lehetséges módja, és ezen keresztül a közönségre gyakorolt hatása. A vélemények, legyenek bármilyen elítélendőek, nem okozhatnak egyéni jogsérelmet akkor, ha a csoport tagjának esélye sem volt a magatartásokkal szembesülni. Ha nagy nyilvánosság előtti, de a meggyalázott csoport tagjainak jelenléte nélküli magatartásra kerül sor, akkor a csoporthoz tartozó személy emberi méltósága aligha sérül. A 95/2008. (VII. 3.) AB határozatban az Alkotmánybíróság éppen azt kifogásolta, hogy a megsemmisített szabályozásnak nem volt tényállási eleme, hogy „**a támadott csoporthoz tartozó személyek bármely módon részesei legyenek e kommunikációnak: a rasszista kijelentéseket meghallgassák, figyelemmel kövessék, azzal más módon kapcsolatba kerüljenek.** Pedig ezek azok az esetek, amikor a véleménynyilvánítás nemcsak egyes személyek érzékenységét, méltóságérzetét, hanem alkotmányos jogát is sérti. Például, ha az elkövető oly módon nyilvánítja ki szélsőséges politikai meggyőződését, **hogy a sértett csoporthoz tartozó személy kénytelen azt megfélemlítve végighallgatni, és nincs módja kitérni a közlés elől** [„foglalul ejtett közönség” 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000., 83., 108.; 75/2008. (V. 29.) AB határozat, MK 2008/80., 4889., 4901.]. Ebben az esetben konkrét személy arra vonatkozó joga érdeemes a védelemre, hogy a neki nem tetésző, adott esetben az őt sértő véleményt meghallgassa, vagy más módon vegyen róla tudomást.”

A fentieknek megfelelően a csoporthoz való tartozás alapján **akkor állapítható meg jogsérelme, ha a csoporthoz tartozó személy valamilyen módon kénytelen szembesülni a sértő magatartással:** akár amiatt, hogy olyan médián keresztül jut tudomására a magatartás, amelyet nem tud elkerülni (bekapcsolja a televíziót és éppen a csoportját sértő műsorszám megy), vagy ha a magatartás olyan helyszínen történik, amit nem céltzoltan keres fel (vallási csoport esetén templom előtt elhangzó beszéd, vagy a szegregált körülmények között élő romák lakta településrészen, a romákat céltzoltan sértő magatartás valósul meg).

A 2.1 és a 2.2 pontban megfogalmazottakból pedig az következik, hogy a Javaslatban meghatározott nagy nyilvánosság definíció tévesen nem tesz különbséget a jogellenesnek rendelt magatartások elkövetési helye és közönségre gyakorolt lehetséges hatása szerint.

➔ **Álláspontunk szerint a véleménynyilvánítás joga csak akkor korlátozható a csoportot érő sérelem esetén, ha azt az érintett csoport tagja rá van kényszerítve, hogy az őt sértő véleménnyel szembesüljön.**

3. A TASZ álláspontja szerint a fentiekentől alkotmányossági aggályokat vet fel a céljában megalázó magatartás, ezért a továbbiakban külön-külön foglalkozunk a céljában, illetve hatásában megalázó vagy félelemkeltő magatartásokkal.

3.1 Céljában megalázó vagy félelemkeltő magatartás

➔ A TASZ álláspontja szerint a jogalkotó figyelmen kívül hagyta a 96/2008. (VII. 3.) AB határozatban megfogalmazott kitélet, miszerint a közösségnek célzott jogsértés nem jelenti automatikusan a közösség tagjának alanyi jogsérelmét. Ezt az okozati összefüggés-vélelmet tartalmazza a Javaslat, amikor kimondja, hogy a csoport tagjának személyhez fűződő jogát sérti az, aki meghatározott csoportot megsérti azzal, ha *céljában* [...] megalázó vagy félelemkeltő magatartást tanúsít.

Álláspontunk szerint a véleménynyilvánítás korlátozása nem arányos, ugyanis az emberi méltóság sérelme nem hozható összefüggésbe a céljában megalázó vagy félelemkeltő magatartással. **Önmagában egy magatartás célja, amennyiben a magatartás nem alkalmas jogsérelme, nem lehet a véleménynyilvánítás szabadságának korlátja. A jogsérelme bekövetkezése nélkül történő szankció ugyanis a véleménynyilvánítás szabadságának aránytalan sérelmével járna, ezért álláspontunk szerint a törvényjavaslat ebben a tekintetben alkotmányellenes.**

➔ A TASZ álláspontja szerint a fenti érvelésből egyértelműen levezethető, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása kizárólag a véleménynyilvánítás célja szerint alkotmányellenes.

3.2 Hatásában megalázó vagy félelemkeltő magatartás

Más oldalról szükséges megvizsgálni a hatásában megalázó vagy félelemkeltő magatartást az egyes csoportok jogsérelme esetén. Itt a vizsgálat tárgyát az kell képezze, hogy a jogsérelme van-e olyan mértékű egy adott közösséghez való tartozás miatt, ami indokoltá teheti a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozását. Ugyanis alapvető követelmény, hogy nem a személy szubjektív érzete alapján, hanem annak igazolhatóságát is szem előtt tartva kell a védelmi szintet kialakítani. A 96/2008. (VII. 3.) AB határozat is kiemeli, hogy „a jogsértő magatartás és a személy személyhez fűződő jogainak megsértése között közvetlen, és a külvilág számára is egyértelmű kapcsolat” szükséges. **Ugyanis a közösségnek nincs emberi méltósága, az emberi méltósághoz való jog egy-egy sérelmes magatartással kapcsolatban a közösség egyes tagjait illeti meg, de őket is csak akkor, ha a sértő magatartással valós kapcsolatba kerülnek, mégpedig oly módon, hogy „nem tudják elfordítani a fejüket”.**

A jogvédelem lehetőségének megnyíltához ezért a 2. pontban megfogalmazott (a magatartás helyszíne és közönségre gyakorolt hatása) elvek szerint lehet érintett bárki a

csoporttal szembeni sérelmes magatartással kapcsolatban.

➡ **A TASZ álláspontja szerint a Javaslát ebben a formában nem felel meg az alkotmányossági követelményeknek, ezért a visszavonását javasoljuk.**

2. §–3. §

A TASZ problémásnak tartja, hogy a jogszabályok világosságát sértő módon a módosítás nem a polgári törvénykönyv, illetve a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításával, hanem önálló jogszabályban kerül rendezésre, amelyben büntetőjogi és polgári jogi elemek is keve-

rednek. Ez pedig nem felel meg a dogmatikai rendszernek, és ezen keresztül a jogbiztonság követelményének.

Készítette:
dr. Simon Éva

Politikai szabadságjogok programvezető

Kiadta a

TÁRSASÁG A SZABADSÁGJOGOKÉRT
TASZ

2008 SZEPTEMBERÉBEN

1084 BUDAPEST,
Víg utca 28. I. em. 3.
Tel./Fax: 209-0046; 279-0755
e-mail: tasz@tasz.hu
<http://www.tasz.hu>
Adószám: 18067109-1-42